

СТ А Н О В И Щ Е

На доц. д-р Валентин Спасов Китанов

За дисертационния труд на докторант Биляна Димитрова Карадакова

ДЕВИЧЕСКИТЕ МАНАСТИРИ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ

XVIII-НАЧАЛОТО НА XX ВЕК

(дисертация за присъждане на образователна и научна степен „доктор“,

Професионално направление 2.2. История и археология)

Дисертационният труд на Биляна Димитрова Карадакова **„Девическите манастири в българските земи XVIII- началото на XIX век“** се отнася за един важен и недостатъчно проучен въпрос от българското минало, чието разкриване като църковно-институционално присъствие и културно-социално явление обогатява представата за възрожденското и пост възрожденското ежедневие, прави прочита му исторически по-плътен и непосредствено реалистичен. Отсъствието на цялостна оценка за ролята на девическите манастири в българската история са провокирали колегата Карадакова към внимателен и критичен поглед към същностната характеристика на феномена „женско монашество“, с неговите канонични и житейски проекции. Това обуславя целите, задачите, обема и методологическата линия на дисертацията, която следва установените модели и изискуеми стандарти за подобен род изследване и етап в научното израстване.

В композиционната структура на труда уводът, трите глави, заключението, приложенията и справочния апарат обхващат обем от 443 стр. и формират представата за завършеност и вътрешна хомогенност на текста, като същевременно отделните дялове на изследването хармонично се допълват, чрез своята съдържателна специфика.

Формулираната в увода основна цел – *да се определи значението на девическите манастири в българското общество през Възраждането и първите десетилетия след Освобождението, като се открие тяхната същност, развитие и принос в българската история*, следва аргументирано осмисляне на историографските и изворовите характеристики на темата, мястото ѝ в българската историческа наука и опит за критика на стереотипите при оценката за женското монашество. Чрез използването на хронологическия и историко-сравнителния методи докторант Биляна Карадакова прави опит да представи проблема в събитийна

последователност, вътрешно - смислова съпоставимост и да очертае контурите на неговата типология. Следвайки този подход, в *глава първа, „Женското монашество в българските земи през довъзрожденската епоха“*, колежата разкрива историческите основи на българското женско монашество от епохата на Средновековието и първите векове на османската власт по българските земи. Съществен елемент е открояването на промените в развитието на женското монашество след османското завоевание и съдържащите се предпоставки за появата на девически манастири в периода на Ранното възрождане.

Втора глава, „Промени в организацията на женското монашество през Възраждането. Историческо развитие, дейност и значение на българските девически манастири“, обединява възможностите и намеренията на докторанта върху главните акценти на темата. Това е най-важната част от текста, където детайлно е проследено историческото развитие, религиозните, социалните и културните аспекти в живота на девическите манастири, тяхната дейност и значението им за възрожденското общество. На основата на наличния изворов материал Биляна Карадакова разкрива модела на женската православна монашеска общност, манастирската мрежа и структура, образа на жената-монахиня. В контекста на основната цел, която си поставя, в тази глава авторката отдава внимание на връзката между национално - образуващите исторически процеси и девическото монашество като отговаря на редица съществени въпроси за ролята на феномена в културен и социален план. Обърнато е внимание и на географията на девическите манастири, локализирането им в определена зона на българското пространство. Трябва да се приветства опита на докторант Карадакова да се докосне до много съществения въпрос относно представата и отношението към жената-монахиня в българското общество през XIX век. В главата е систематизирана, осмислена и професионално представена информацията за различните манастири, изследвани от авторката и за ролята на Екзархията в годините преди Руско-турската война от 1877-1878 г.

Трета глава, „Историческо развитие на девическите манастири в периода от Освобождението на България(1878 г.) до Балканските войни 1912-1913 г.“ се явява естествено продължение на темата, вече разгледана при променените исторически условия и под влиянието на два нови фактора -българската държава и БПЦ. На практика това дава възможност да се направи сравнението в историческото развитие на девическото монашество между епохата на Възраждането и периода от Освобождението през 1878 г. до Балканските войни (1912-1913 г.) Докторант Биляна Карадакова гради изложението си върху автентичен изворов материал, който в значителна степен е останал неизползван от историческата наука. Обърнато е внимание на новите проблеми, които възникват пред женското монашество, справянето с тях, прехода от мъжки към женски манастири в редица от известните обители. Очертани са трайните характеристики на девическото монашество и ролята

му за съхранение на значителна част от манастирската мрежа през следващите десетилетия и до наши дни.

Подобно на увода и *заклучението* оригинално се въвежда с аналитичната си значимост в текста на дисертацията. Като цяло изследването е резултат на професионално и отговорно отношение към документалния масив, добро познаване на историографските постижения по темата и съблюдаване на академичния подход и стил на интерпретация и вътрешно-текстова хармония. Това е дало възможност на докторант Биляна Карадакова да борави свободно в терминологичен и аналитичен план и в значителна степен да направи разбираеми и доловими **основните приноси** на дисертацията.

На преден план изпъква *въвеждането в научно обръщение* на редица неизвестни и непубликувани до този момент документи за историята на девическите манастири преди всичко след Освобождението, които се съхраняват във фондовете на основните архивохранилища в страната – БИА при НБКМ, НА-БАН, както и в регионалните архиви.

За първи път в българската историография се прави *опит за цялостно изследване* на въпроса за историческата роля на девическите манастири в българските земи. Това е съществен изследователски принос на докторанта, който превръща дисертацията в изключително полезен и солиден фундамент за бъдещи изследвания в тази област.

Не на последно място трябва да се подчертае, че *научните изводи* за появата на девическите манастири през Възраждането; ролята на монахините в социалния живот на българина; проследяване на процеса на развитие на женското монашество; за взаимозависимостта между девическите манастири и историко-политическите фактори и процеси; опитът да се очертае детайлна характеристика на собствената история на отделните манастирски комплекси имат своя приносен момент при общата оценка на научния продукт.

Необходимо е да се спомене и за коректното техническо и граматическо отношение към текста.

Наред със своята оригиналност и актуалност, предлаганият за защита труд на докторант Биляна Карадакова има някои **недостатъци**, характерни за такова първо по рода си изследване и това предполага отправянето на известни препоръки.

На първо място искам да споделя, че в композиционно-структурно отношение предлаганият вариант не е най-оптималният. Глава втора е прекалено раздробена на отделни параграфи и подпараграфи, особено за отделните манастири, които е по-добре да бъдат обединени в общ текст с опит да се засили сравнителния анализ.

От друга страна, макар че е налице широко използване на наличната изворова база, от съществено значение е да се допълни текста и с един подробен прочит на документалното наследство на съпътстващи институции в районите на девическите манастири или на отделни личности, които имат отношение към женското монашество, тъй като не е малка вероятността да бъдат открити още важни сведения по темата.

Предвид едно бъдещо издаване на труда, което трябва да следва изпълнението на всички препоръки от докторанта, е необходимо да се поставят българските девически манастири в контекста на православната общност, което предполага включването на нови елементи в текста, свързани с руската, гръцката, сръбската и румънската традиция на женско монашество. Това ще насочи докторанта и към включването на редица чуждестранни документи и проучвания, отсъствието на които е един забележим недостатък на дисертацията.

Независимо от горепосочените забележки, моето категорично становище е, че дисертационният труд на докторант Биляна Димитрова Карадакова има всички достойнства на едно оригинално, основано на научните критерии и компактно като текст и стил изследване, което има приносен научно-изследователски и историко-познавателен характер за българската историография и заедно с авторефератът и научните публикации *отговаря на изискването за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.*

Изпълнени са и всички процедури по подготовката на докторанта, съгласно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България /ЗРАСРБ/, Правилника за неговото приложение и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в Югозападен университет „Неофит Рилски“- Благоевград.

Гореказаните констатации ми дават основание да **гласувам с „ДА“** за присъждане на Биляна Димитрова Карадакова на образователната и научна степен „доктор“.

Благоевград

.....

13.05.2015 г.

/Доц. д-р Валентин Китанов/